

Озель Віталіна Іванівна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
конституційного та адміністративного права
юридичного факультету
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури та
технологій,
м. Київ, Україна

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ЇХ КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ В УКРАЇНІ

Анотація. Конституція України закріплює, що Україна є демократичною, соціальною, правовою державою. Головною метою соціальної держави є сприяння суспільному прогресу, що базується на принципах соціальної рівності, загальної солідарності та взаємної відповідальності. Міжнародно-правове регулювання відносин у сфері соціального захисту має значний вплив на розвиток національного законодавства. Тим більше, що України ще перебуває на етапі становлення свого власного критерію соціальної держави. У більшості випадків, норми законодавства у цій сфері досі залишаються декларативними. Тому актуальним залишається питання необхідності огляду, аналізу та конституційно-правової характеристики міжнародних стандартів у сфері соціального захисту, з метою подальшого втілення концептуальних положень міжнародно-правових актів в законодавстві України.

Особливість міжнародно-правового регулювання відносин у сфері соціального захисту полягає в особливому юридичному способі, за допомогою якого здійснюється таке регулювання. Мова йде про соціальні стандарти і соціальну стандартизацію як спеціальний вид функції держави. Реалізація прав людини вимагає встановлення на державному рівні певних мінімальних стандартів, як основоположних показників для визначення рівня їх забезпеченості. До основних універсальних форм права соціального забезпечення належать такі міжнародні акти: Universal Declaration of Human Rights (1948), International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966), Declaration on Social Progress and Development (1969), Declaration of the Rights of the Child (1959), The United Nations Convention on the Rights of the Child (1989) та ще великий перелік конвенцій та рекомендацій Міжнародної організації праці (International Labour Organization).

Адаптація законодавства України до міжнародних стандартів є спланованим процесом. Враховуючи те, що статтею 46 Конституції, закріплено право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, право на старість та в інших випадках, передбачених законом, яке є невід'ємним правом людини і займає одну із ключових позицій у повсякденному житті, для його забезпечення держава

повинна створити всі необхідні умови шляхом підвищення ефективності управління усіма сферами суспільного життя.

Ключові слова: міжнародні стандарти, соціальний захист, імплементація права, конституційні гарантії, соціальна держава.

Summary. *The Constitution of Ukraine stipulates that Ukraine is a democratic, social, law-based state. The main goal of a social state is to promote social progress based on the principles of social equality, common solidarity and mutual responsibility. International legal regulation of relations in the field of social protection has a significant impact on the national legislation development. Moreover, Ukraine is still at the stage of formation of its own criterion of the social state. In most cases, legislation in this area is still declarative. Therefore, the key question is considered to be the necessity to review, analyze and constitutionally and legally characterize international standards in the field of social protection for the purposes of further incorporating the conceptual provisions of international legal acts in the legislation of Ukraine.*

The peculiarity of international legal regulation of relations in the field of social protection is the specific legal way by which such regulation is realized. It is about social standards and social standardization as a special kind of function of the state. The realization of human rights requires the establishment of certain minimum standards at the state level as fundamental indicators for determining its level of ensuring. The basic universal forms of social ensuring law include the following international acts: Universal Declaration of Human Rights (1948), International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966), Declaration on Social Progress and Development (1969), Declaration of the Rights of the Child (1959), The United Nations Convention on the Rights of the Child (1989), and the larger list of conventions and recommendations by the International Labor Organization.

Adaptation of Ukrainian legislation to international standards is a planned process. Taking into consideration that Article 46 of the Constitution stipulates the right of citizens for social protection, including the right for their protection in case of complete, partial or temporary disability, loss of a breadwinner, unemployment under the circumstances irrespective of them, right to old age and in other cases provided by law, that is an integral human right and occupies a key position in everyday life, for ensuring purposes, the state must create all the necessary conditions by improving the effectiveness of governance in all spheres of public life.

Keywords: international standards, social protection, implementation of law, constitutional guarantees, social state.

Постановка проблеми. Конституція України [1] у статті 1 закріплює, що Україна є демократичною, соціальною, правовою державою. Розбудова високорозвиненої соціальної держави в Україні є нагальною потребою сьогодення. Це визначає актуальну потребу в формуванні концептуальної моделі і механізмів функціонування України як соціальної держави. Головною метою соціальної держави є сприяння суспільному прогресу, що базується на принципах соціальної рівності, загальної

солідарності та взаємної відповідальності. Міжнародно-правове регулювання відносин у сфері соціального захисту має значний вплив на розвиток національного законодавства. Тим більше, що України ще перебуває на етапі становлення свого власного критерію соціальної держави. У більшості випадків, норми законодавства у цій сфері досі залишаються декларативними, а неоднозначність сучасних доктринальних підходів щодо принципів та змісту політики соціальної держави актуалізують необхідність огляду, аналізу та конституційно-правової характеристики міжнародних стандартів у сфері соціального захисту, з метою подальшого втілення концептуальних положень міжнародно-правових актів в державно-правові реалії України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика міжнародних стандартів соціального захисту, розбудови в Україні ефективної моделі соціальної держави та напрямів удосконалення українського права турбує вчених-юристів вже багато років. Слід звернути увагу на роботи В. Шаповала, А. Яковлева, О. Скрипнюка, В. Тихого, А. Краковської, В. Лемака, Н. Болотіної, К. Лободи, М. Шумила, А. Клименко, М. Чичкань, В. Мельника та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливість міжнародно-правового регулювання відносин у сфері соціального захисту полягає в особливому юридичному способі, за допомогою якого здійснюється таке регулювання. Мова йде про соціальні стандарти і соціальну стандартизацію як спеціальний вид функції держави. Реалізація прав людини вимагає встановлення на державному рівні певних мінімальних стандартів, як основоположних показників для визначення рівня їх забезпеченості.

Класично термін стандарт трактується як впорядкована система універсальних міжнародних норм та принципів, розроблених на основі взаємних угод між державами щодо питань, пов'язаних із створенням економічного, політичного, соціального, культурного і правового середовища, яке б дозволило людям досягати соціально розвитку. [2] На думку М.М. Шумило, таке поняття є дискусійним, адже коли йдеться про певні стандарти, то варто говорити про якісні та кількісні показники або умови, що сприяють їх закріпленню та гарантуванню, а не про норму, яка їх закріпила. Тобто, норма права національного або міжнародного законодавства, є формою, яка закріплює міжнародні стандарти, але ні в якому разі не є самим стандартом. Саме тому, вказаний науковець визначає міжнародні стандарти у сфері соціального захисту, як «соціальний мінімум, що встановлений міжнародно-правовими актами та є обов'язковим для країн-підписантів, наявність якого надає можливість особам реалізовувати свої права та свободи у повному обсязі» [3, с. 244]. Правову (нормативну) стандартизацію соціальних прав здійснюють компетентні державні органи шляхом прийняття різного рівня нормативно-правових актів, у яких встановлюються кількісні та якісні показники щодо забезпечення соціальних прав людини й громадянина [4]. Така стандартизація відбувається шляхом імплементації міжнародних соціальних стандартів у національну правову систему певної держави.

До основних універсальних форм права соціального забезпечення належать такі міжнародні акти:

1. Загальна Декларація прав людини (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року) [5]. У ст. 2 Декларації, закріплені положення, що виражають основні ідеї права соціального забезпечення, його принципи. Перш за все, соціальні права визнаються за всіма людьми незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища. У ст. 22 Декларації вказано, що кожна людина як член суспільства має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності й для вільного розвитку її особи прав в економічній, соціальній та культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури й ресурсів кожної держави. Усе загальність соціального захисту має абсолютний характер і не може бути обмежена національним законодавством, тобто нормативними актами не можна позбавляти соціального захисту окремих категорій громадян. Декларація наводить основні обставини за умови настання яких, людина має право на соціальне забезпечення та соціальний захист, а саме: безробіття, хвороба, інвалідність, удівство, старість, материнство, дитинство. У п. 1 ст. 25 зазначається, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї. У п. 3 ст. 23 уточнюється, що кожний, хто працює має право на справедливу і задовільну винагороду, яка забезпечує гідне людини існування її самої та її сім'ї, а в разі необхідності доповнюється іншими засобами соціального забезпечення. Тобто, встановлює теоретичні засади для визначення прожиткового мінімуму.

Декларація відносить сім'ю, дітей і жінок, які мають малолітніх дітей, до найбільш вразливих груп населення. Тому, з метою їхнього захисту в міжнародному акті зазначено, що сім'я є природним і основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства та держави, материнство і дитинство дають право на особливе піклування і допомогу, згідно п.3 ст. 16, п. 2 ст. 25, Декларації.

2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права (прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року і ратифікований УРСР 19 жовтня 1973 року) [6]. Значну увагу в Пакті приділено правам людини у сфері соціального захисту населення, де не лише підтверджені права, що були раніше проголошені в Загальній декларації прав людини. Відповідно до ст. 9 Пакту, держави – підписанти визнали право кожної людини на соціальне забезпечення, включно з соціальним страхуванням. У ст. 11 Пакту передбачено, що держави визнають не лише право кожного на достатній життєвий рівень, а й на неухильне поліпшення умов життя як його, так і його сім'ї, зобов'язуючись при цьому вживати заходи щодо забезпечення реалізації цього права. Держави також визнають право кожної людини на свободу від голоду. Статтею 10 Пакту, материнство захищається протягом розумного періоду до і після пологів шляхом надання оплачуваної відпустки чи відпустки з достатньою допомогою на соціальне забезпечення.

3. Декларація соціального прогресу і розвитку (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 11 грудня 1969 року) [7]. У статтях 10-11 Декларації визначені

цілі соціального розвитку та шляхи їх досягнення. Підкреслено, що соціальний прогрес і розвиток мають спрямовуватися на постійне підвищення матеріального і духовного рівня життя всіх членів суспільства шляхом досягнення, зокрема, таких головних завдань: подолання голоду і недоїдання, як гарантія права на належне харчування; ліквідація злиднів і забезпечення неухильного підвищення рівня життя, а також справедливого і рівномірного розподілу прибутків; досягнення найвищого рівня охорони здоров'я і забезпечення охорони здоров'я всього населення, по можливості безоплатного забезпечення всіх, особливо осіб, які мають низький прибуток і великі сім'ї, задовільним житлом і комунальним обслуговуванням; надання всебічного соціального забезпечення та послуг з соціального піклування, створення і поліпшення системи соціального забезпечення і страхування для всіх осіб; охорона прав матері й дитини; захист прав і забезпечення добробуту дітей, престарілих та інвалідів, забезпечення захисту дітей, які страждають фізичними і розумовими вадами.

На підставі принципів, викладених у Декларації, досягнення зазначених цілей можливе за допомогою: надання безоплатного обслуговування у сфері охорони здоров'я всьому населенню і забезпечення того, щоб відповідні профілактичні й лікувальні установи, а також медичне обслуговування були доступні всім; прийняття і втілення в життя законодавчих заходів і адміністративних положень з метою здійснення всебічних програм у сфері соціального забезпечення і соціального піклування, а також у поліпшенні й координації існуючого обслуговування; вжиття заходів і надання обслуговування у сфері соціального забезпечення робітникам-мігрантам і їхнім сім'ям відповідно до прийнятих міжнародно-правових актів; вжиття належних заходів для відновлення працездатності осіб з розумовими або фізичними вадами, особливо дітей і молоді, з метою допомогти їм якомога більшою мірою стати корисними членами суспільства; підготовка національних кадрів і персоналу, необхідних для соціального розвитку, в тому числі й у сфері соціального захисту населення; створення в інтересах дітей і батьків, що працюють, відповідних дитячих установ і розробка міжнародних програм у сфері всебічного соціального захисту населення планети.

4. Декларація прав дитини (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 року) [8]. У ній зазначені основні права і свободи, які належать дітям, зокрема, у сфері соціального забезпечення. Соціальні стандарти ґрунтуються на таких принципах: дитині законом та іншими засобами має бути забезпечений спеціальний захист, надані можливості та сприятливі умови, що дозволяли б їй розвиватися фізично, розумово, морально, духовно та в соціальному відношенні здоровим і нормальним шляхом в умовах свободи та гідності.

Вказана Декларація, забезпечує дитині користування благами соціального забезпечення, задовольняє потребу в здоровому зростанні та розвитку, передбачає спеціальний догляд та охорону, яка має бути забезпечена як дитині, так і її матері, включно з належним до пологовим та післяпологовим доглядом. Дитині має належати право на відповідне харчування, житло, розваги і медичне обслуговування; дитині, яка є неповноцінною у фізичному, психічному або

соціальному відношенні, право на освіту й піклування, які необхідні з огляду на її особливий стан; на суспільство та на органи публічної влади лежить обов'язок здійснювати особливе піклування про дітей, які не мають сім'ї, і про дітей, які не мають достатніх засобів для існування. Багатодітним сім'ям надається державна або інша допомога на утримання дітей; дитина має право на здобуття освіти, яка має бути безкоштовною та обов'язковою, принаймні на початкових стадіях; дитина повинна за всіх обставин бути серед тих, хто першим одержує захист і допомогу.

5. Конвенція про права дитини (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року) [9]. Цей документ розглядається як всесвітня дитяча Конституція, на базі якої має розвиватися відповідне законодавство різних країн. Значне місце в Конвенції відведене правам дитини у сфері соціальної підтримки та захисту, гарантіям забезпечення цих прав. Ідея Конвенції передбачає, що дитині потрібна спеціальна охорона та піклування, включно з належним правовим захистом як до, так і після народження. Конвенція визнає найбільш бажаною формою соціального захисту дитини – виховання в колі сім'ї. Дитина, яка не має батьків, має право на заміну догляду. У Конвенції зафіксовані обов'язки держав та їхніх спеціалізованих установ щодо дітей. Спеціальний захист передбачений у ст. 23 Конвенції, для дітей з фізичними та розумовими вадами. З метою виконання зобов'язань, прийнятих відповідно до Конвенції, створено Комітет з прав дитини.

6. Конвенція № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» (прийнята Генеральною конференцією Міжнародної організації праці (далі –МОП) 28 червня 1952 року) [10]. Це універсальний міжнародно-правовий акт, що передбачає всебічний соціальний захист людей від найбільш поширених соціальних ризиків, а саме: потреба медичної профілактичної або лікувальної допомоги; хвороба; безробіття; старість; трудове каліцтво або професійне захворювання; наявність дітей; вагітність і пологи; інвалідність; втрата годувальника. Відповідно до цих ризиків зазначено дев'ять видів соціального забезпечення, що держава зобов'язується надати особам, які проживають на її території.

7. Конвенція № 117 «Про основні цілі і норми соціальної політики» (прийнята Генеральною конференцією МОП 22 червня 1962 року) [11]. Конвенція № 117 розглядає особу як таку, яка при створенні їй належних умов здатна самостійно забезпечити себе засобами до існування і взяти активну участь у створенні соціальних фондів, за допомогою яких зможе убезпечити себе від соціальних ризиків. Держави зобов'язується вжити заходи для забезпечення незалежним виробникам і найманим працівникам умови, які створять їм можливість підвищити свій життєвий рівень особистими зусиллями й забезпечать підтримання прожиткового мінімуму, що встановлюється шляхом офіційних обстежень життєвих умов, які проводяться після консультацій з представниками організацій роботодавців і працівників. При визначенні прожиткового мінімуму беруться до уваги такі основні потреби сімей працівників, як продукти харчування та їх калорійність, житло, одяг, медичне обслуговування та освіта. З метою поліпшення добробуту працівників, складовою якого є соціальне забезпечення і самозабезпечення, державам рекомендується заохочувати добровільні форми заощаджень.

8. Конвенція № 118 «Про рівноправність громадян держави та іноземців і осіб без громадянства в галузі соціального забезпечення» (прийнята Генеральною конференцією МОП 28 червня 1962 року) [12]. До переліку сфер соціального забезпечення, у яких слід дотримуватися принципу рівноправності віднесено медичну допомогу; допомогу у зв'язку з хворобою; допомогу у зв'язку з вагітністю і пологами; допомогу у зв'язку з інвалідністю; допомогу у старості; допомогу у зв'язку з втратою годувальника; допомогу в разі трудового каліцтва та професійного захворювання; допомогу у випадку безробіття. Цей перелік відтворює види соціального забезпечення, перелічені в Конвенції № 102

9. Конвенція № 157 «Про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення» (прийнята Генеральною конференцією МОП 21 червня 1982 року) [13]. У ній зазначено, що укладаючи між собою двосторонні чи багатосторонні акти, члени МОП зобов'язані закріпити в них галузі соціального забезпечення з урахуванням принципу взаємності; категорії осіб, до яких вони застосовуються; порядок відшкодування виплаченої допомоги та інших витрат, яких зазнала установа одного члена МОП за рахунок іншого члена МОП, крім випадків відмови від відшкодування; правила, метою яких є уникнення неправомірного підсумовування внесків чи інших виплат і видів допомоги.

10. Рекомендація № 167 щодо встановлення міжнародної системи забезпечення прав у галузі соціального забезпечення (схвалена Генеральною конференцією МОП 20 червня 1983 року) [14]. Цей акт покликаний сприяти ухваленню двосторонніх або багатосторонніх актів щодо соціального забезпечення між членами МОП, а також сприяти міжнародній координації цих актів. У Рекомендації № 167 подано положення щодо соціального забезпечення, які слід, за взаємною угодою, застосовувати до іноземців, осіб без громадянства, біженців питання щодо визначення законодавства, яке застосовується; збереження прав, що набуваються; збереження набутих прав і виплати допомоги за кордоном.

Двосторонні договори також закріплюють стандарти соціального захисту, вони можуть включати в себе положення універсальних або регіональних міжнародних договорів, а можуть і встановлювати вищий рівень соціальних стандартів для громадян країн-підписантів. Такі договори встановлюють конкретні права одержувачів певних видів соціального забезпечення на територіях договірних держав, а також гарантії їх дотримання. Двосторонні договори, зазвичай, використовуються для того, щоб положення громадян, договірних держав на території один одного, було більш сприятливим, ніж встановлено універсальними та регіональними міжнародними договорами, учасниками яких є дані держави. Це робиться для полегшення переміщення громадян між договірними державами і спрощення вирішення ними повсякденних завдань (працевлаштування, отримання медичної допомоги, пенсій та ін.). Відповідно, договори можуть бути присвячені як всьому соціальному забезпеченню в цілому, так і його окремих видів та аспектів. В наші дні такі договори найчастіше регулюють пенсійне забезпечення при переміщенні громадян однієї з договірних держав на територію іншої, оскільки ця проблематика стосується найбільш широких верств населення.

Прикладом двостороннього співробітництва з соціальних питань між Україною та державами-членами ЄС є відповідні двосторонні договори. Для договірно-правового регулювання трудових відносин та відносин у сфері соціального забезпечення між Україною та державами-членами ЄС не властиве укладення відповідних спеціальних угод. Так, на сучасному етапі з більшістю держав-членів ЄС укладено угоди про дружбу та співробітництво: Договір про взаєморозуміння та співробітництво між Україною та Королівством Бельгія, Французькою спільнотою Бельгії, Фламандською спільнотою Бельгії, Німецькомовною спільнотою Бельгії, Валлонським регіоном Бельгії, Фламандським регіоном Бельгії, регіоном Брюссель – столиця Бельгії від 23.04.1997, Договір про дружбу та співробітництво між Україною і Грецькою Республікою від 11.11.1996 (ратифікований 16.01.1998), Договір про дружбу і співробітництво між Україною та Іспанією від 08.10.1996 (укладено спеціальний договір – Угоду між Україною та Королівством Іспанія про соціальне забезпечення громадян від (07.10.1996), Договір про дружбу і співробітництво між Італійською Республікою та Україною від 03.05.1995 (ратифікований 26.04.1996), Договір про взаєморозуміння та співробітництво між Україною і Французькою Республікою від 16.06.1992 (набув чинності 19.01.1997).[15, с. 24-25]

Конституція України є основою національної системи гарантування соціального захисту. Імперативне закріплення у ст. 22 Конституції [1] заборони скасування конституційних прав і свобод людини та громадянина, та не допущення звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів приєднало Україну до світового бачення цього питання.

Наведемо узагальнений перелік положень Конституції України, що стосуються закріплення, визначення та гарантування соціального захисту. Конституція визнала право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом (ст. 46 Конституції); для громадян, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону (ст. 47 Конституції); право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло (ст. 48 Конституції); право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49 Конституції); сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою (ст. 51 Конституції); право дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на державне утримання та виховання (ст. 52 Конституції); право на доступну і безоплатну освіту у державних та комунальних навчальних закладах (ст. 53 Конституції); право на соціальний захист громадян України, які перебувають на службі Збройних Сил України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей (ст. 17 Конституції);

виключно законами України визначаються основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці та зайнятості, шлюбу і сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки (ст. 85 Конституції).

Статтею 46 Конституції України встановлено традиційний каталог соціальних ризиків, які передбачені міжнародно-правовими актами. Але вказаний перелік не є вичерпним, тобто законодавством можуть бути передбачені й інші обставини, як підстава для соціального захисту. Свідченням застосування цього є численне соціально-захисне законодавство, яке передбачає соціальний захист для малозабезпечених сімей, сімей з дітьми, окремо дітей, безробітних осіб з обмеженими фізичними можливостями, виплат пенсій та інших соціальних виплат та допомог, тощо. Таким чином, ст. 46 Конституції не обмежує перелік видів соціального забезпечення, адже це можуть бути будь-які виплати соціального характеру - пенсії, грошові допомоги, компенсації, матеріальні допомоги, а також соціальні послуги.

Висновки. Процес адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів соціального захисту та законодавства Європейського Союзу був розпочатий із моменту проголошення Україною незалежності. Адаптація законодавства України є рівномірно спланованим процесом, що включає в себе декілька етапів його проходження, на кожному етапі потрібно досягати певного ступеня відповідності законодавства України світовим стандартам соціального захисту. Таким чином, адаптація законодавства являє собою процес приведення законів України та інших нормативно – правових актів у відповідність з ратифікованими міжнародними договорами та двосторонніми угодами. Враховуючи те, що статтею 46 Конституції, закріплено право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, право на старість та в інших випадках, передбачених законом, яке є невід'ємним правом людини і займає одну із ключових позицій у повсякденному житті, для його забезпечення держава повинна створити всі необхідні умови шляхом підвищення ефективності управління усіма сферами суспільного життя.

Література

1. Конституція України 28.06.1996 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к-96/вр>
2. Запара С.І. До питань про сутність соціального міжнародного стандарту/ С.І. Запара// Актуальні проблеми регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення: тези доп. та наук. повідом. учасн. III Міжнарод. наук.- практ. конфер./ за ред. В.В. Жернакова.- Х.: Кросроуд, 2011. – с. 447
3. Шумило М.М. Міжнародні стандарти в сфері соціального захисту / М. Шумило // Університетські наукові записки, №3 (43), 2012 – с. 243-250.
4. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України: [навч посібник]/ Н.Б. Болотіна.-[2-ге вид., перероб. доп.].- К.: Знання,2008 – 663с.

5. Загальна Декларація прав людини (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року) // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права (прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року) // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042
7. Декларація соціального прогресу і розвитку (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 11 грудня 1969 року) // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_116
8. Декларація прав дитини (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 року) // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384
9. Конвенція про права дитини (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року) // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
10. Конвенція № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» (прийнята Генеральною конференцією МОП 28 червня 1952 року). // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011
11. Конвенція № 117 «Про основні цілі і норми соціальної політики» (прийнята Генеральною конференцією МОП 22 червня 1962 року) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_016
12. Конвенція № 118 «Про рівноправність громадян держави та іноземців і осіб без громадянства в галузі соціального забезпечення» (прийнята Генеральною конференцією МОП 28 червня 1962 року) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_017
13. Конвенція № 157 «Про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення» (прийнята Генеральною конференцією МОП 21 червня 1982 року) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_012
14. Рекомендація № 167 щодо встановлення міжнародної системи забезпечення прав у галузі соціального забезпечення (схвалена Генеральною конференцією МОП 20 червня 1983 року) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_277
15. Інституційне та правове забезпечення Європейської інтеграції України: виклики та завдання. Правові засади регулювання співробітництва між Україною та ЄС у сфері соціальної політики /Р.Петров, О.Головко-Гавришева, М.Кузьо, Д.Черніков – Київ, Фонд ім. Фрідріха Еберта, 2015. – 32 с.